

พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่ สำหรับเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร*

The Buddhist Way of the New Media Literacy for the Youth in Bangkok

สายน้ำผึ้ง รัตนงาม¹, อุปถัมภ์ ชมภู²

Sainampueng Ratanangam¹, Upatam Chompu²

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²มหาวิทยาลัยมหิดล

²Mahidol University

²Corresponding Author. Email: upatam.cho@mahidol.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคสื่อใหม่ในสังคมปัจจุบันของเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร (2) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการรู้เท่าทันสื่อและการประยุกต์ใช้วิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการในฐานะเป็นพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่ สำหรับเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร (3) เพื่อเสนอพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่ สำหรับเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยคือระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า ผลทดสอบด้านโยนิโสมนสิการ 4 ด้าน (1) วิธีคิดเหตุปัจจัย เป็นการคิดค้นหาสาเหตุที่เกิดขึ้นก่อน ส่งผลกระทบอื่นตามมา หรือค้นจากผลที่เกิดขึ้น สืบค้นไปหาสาเหตุที่แท้จริง (2) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เป็นความคิดแยกส่วนจนเข้าใจส่วนที่ดีหรือไม่ดีได้ (3) วิธีคิดแบบคุณโทษทางออก เป็นวิธีคิดหาความจริงของสื่อใหม่ ให้เห็นครบถ้วนทั้ง 3 ด้านคือ คุณ โทษและทางออกหรือด้านดีไม่ดีและวิธีแก้ไข (4) วิธีคิดเร้ากุศล เป็นวิธีที่เราปลงจิตใจให้เกิดคุณความดี ทำให้เยาวชนรู้เท่าทันสื่อใหม่ควรให้ครบกระบวนการทั้งบุคคล ครอบครัว สังคม สภาพแวดล้อม คือ ในส่วนบุคคล มีกัลยาณมิตรที่ดีที่ควรสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ แรงจูงใจใฝ่ความดี คิดเป็น คิดถูกวิธี และในสังคม ที่ส่งผลให้มีสติ วินัย สัมมาทิฐิ และพัฒนาเด็กให้มีวิธีคิดเชิงปัญญาและคิดเชิงคุณธรรม

คำสำคัญ: พุทธวิธี; การรู้เท่าทัน; สื่อใหม่; เยาวชน

Abstract

This Article was to study how the new media consumption of Thai youth in Bangkok was. To study the concept, theories of media literacy, and the application of the Yonisomanasikan method (Critical thinking Reflection) as the Buddhist way of knowing new media for the youth in Bangkok, and to give the recommendations for the youth in Bangkok as the Buddhist way of new media literacy. The research methodology of the mixed method research is both quantitative and qualitative analyses.

The research results were found that: The results of the test in the fourfold thinking method were found that (1) Right Reasoning is right thinking by happened reason and cause connected to the following effect to enlighten the true. (2) Right Analyzing is classification thinking of components to understand the good and bad. (3) Systematic thinking by advantage disadvantage and resolve is a threefold process of accomplishment in reality of good bad and solution. (4) Good thinking is the positive thinking for good action. The process of the Buddhist new media literacy must approach with integration completely such as people family social and the environment. That is personally related having good friends that have motivation for learning, positive thinking, having the fourfold Critical Reflection thinking. By having good environments in the society that encourages youth to develop Consciousness, Discipline, Right View, an intelligence and Moral thinking.

Keywords: The Buddhist way; Literacy; new media; the Yout

บทนำ

เยาวชนสังคมไทยได้บริโภคข่าวสารจากสื่อออนไลน์ จนเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน จากข้อมูลพฤติกรรมการบริโภคสื่อใหม่สำหรับเยาวชนไทย พบว่า การใช้สื่อใหม่ผ่านแอปพลิเคชันต่างๆ เช่น Facebook, YouTube, Line ฯลฯ เป็นช่องทางสำคัญ ที่ส่งผลให้เยาวชนได้สำรวจ เรียนรู้ตนเอง และมีส่วนสร้างค่านิยมทางสังคมเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งการแสวงหาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากเยาวชนสามารถเข้าถึงและใกล้ชิดกับสื่อใหม่มากที่สุด ส่งผลทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการถูกล่อลวง กลั่นแกล้งทางออนไลน์ และการทำผิดกฎหมาย (Thitinan, 2013) นอกจากนี้ พบว่า ยังมีพฤติกรรมการบริโภคสื่อใหม่เกินความพอดี ขาดสติและสมาธิ ขาดการคิดวิเคราะห์และจิตสำนึกลดน้อยลง อาทิ มักเสพสื่อโฆษณาสิ่งที่ไม่ดี ไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาสุขภาพของเยาวชน (Thai Health Promotion Foundation, 2014)

จากผลสำรวจการเปิดรับสื่อของเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ในรูปแบบที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมากที่สุด คือการเพิ่มเพื่อน (Add Friend) และแชร์กิจกรรมผ่านสื่อใหม่ ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมในวงกว้าง โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนอายุไม่เกิน 15 ปี พบว่า เข้าถึงสื่อใหม่ได้อย่างง่ายดาย ส่งผลให้ไม่รู้เท่าทันและไม่สามารถแยกแยะเนื้อหาที่ดีและไม่ดีได้ สื่อออนไลน์มีจุดเด่นด้านมิติแห่งกาลเวลาต้องฉับไวทันที่มุ่งกระจายข้อมูล (Sompong, 2016: Kant Ch., 2014) จนไม่สามารถแยกแยะได้ นอกจากนี้ เยาวชนอายุ 10-19 ปี เข้าถึงสื่อใหม่เช่น Line นานเกือบ 3 ชั่วโมงต่อวัน ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ เพื่อค้นหาข้อมูลทำการบ้าน วิดีโอ คลิป การ์ตูน ภาพยนตร์ เล่นเกม และการคุยกับเพื่อน ประมาณ 10 ชั่วโมงต่อวัน และใช้ต่อเนื่อง 2 ชั่วโมง เน้นความบันเทิงเป็นหลัก ส่วนการติดตามข่าวสารหรืออ่านหนังสือ มีน้อยที่สุด ร้อยละ 46.5 จึงส่งผลให้เยาวชนขาดทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็น และ สำคัญ ต่อชีวิต (National Statistical Office, 2016) รวมทั้งการถูกรบกวนจากเว็บไซต์ลามก และในบางครั้งจะเป็นการถูกละเมิดข้อมูลส่วนตัว (Ministry of Information and Communication Technology, 2016) นอกจากนี้ยังถูกล่อลวง จากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี รูปแบบ และวิธีการต่างๆ (Preedakorn, 2016) หากผู้เล่นการพนันมีช่วงอายุที่น้อยลงและมีรายได้น้อยพฤติกรรมนี้อาจส่งผลกระทบต่อและทำให้เกิดปัญหาต่อสังคมในวงกว้าง เช่น ปัญหายาเสพติด การคอร์รัปชันในหน้าที่การงาน หรือการลักเล็กขโมยน้อย (Phornprapa, 2017)

ปัญหาหลักของการใช้สื่อใหม่ในยุคดิจิทัลของเยาวชน คือ การใช้สื่อใหม่เกินพอดี ขาดสติและสมาธิ ขาดการคิดวิเคราะห์ มีจิตสำนึกลดน้อยลง ไม่ชอบสื่อสารกับใคร เลือกเสพสื่อโฆษณาสิ่งไม่ดี และเน้นเสพเพื่อความบันเทิงมากกว่าการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ จนก่อให้เกิดผลกระทบต่างๆ เช่น ความเสี่ยงต่อการถูกล่อลวง กลั่นแกล้งทางออนไลน์ และการทำความผิดทางกฎหมาย เยาวชนขาดทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญและจำเป็นต่อชีวิต จึงส่งผลในการพัฒนาสุขภาพของเยาวชน

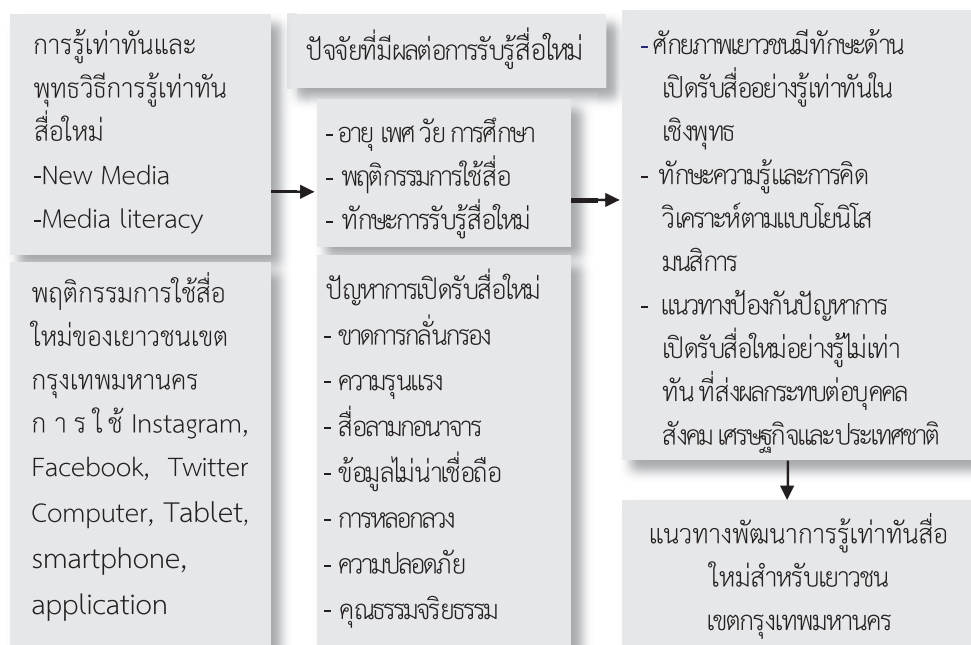
ดังนั้นควรพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพจิตใจที่ดี สร้างความใฝ่รู้ในการศึกษา และความพากเพียร (P.A. Payutto, 2010) ควรเริ่มต้นชีวิตการศึกษาด้วยการสร้างฉันทะในการใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ ให้อัจฉริยะใน การสำรวจมรรควิธี เพื่อให้คิดเป็น ดูเป็น เพื่อการรู้มากขึ้นกว่าเดิมจนถึงขั้นปัญญาหรือโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นการพัฒนาที่สัมพันธ์กับเรื่องกาย จิต ปัญญา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ในสังคมปัจจุบันของเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการรู้เท่าทันสื่อและการประยุกต์ใช้วิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ ในฐานะเป็นพุทธวิธีเพื่อการรู้เท่าทันสื่อใหม่ สำหรับเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อเสนอพุทธวิธีในการรู้เท่าทันสื่อใหม่ สำหรับเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย มีดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยวิธีแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 อายุระหว่าง 11-15 ปี เขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นกลุ่มหลักที่ใช้สื่อใหม่ประเภทต่างๆ จำนวน 400 คน ที่มีคุณสมบัติคือ มีการใช้สื่อใหม่ประเภท smart phone tablet computer Notebook Facebook Line Instagram Twitter และ Application

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 อายุระหว่าง 11-15 ปี เขตกรุงเทพมหานคร ที่คัดเลือกใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายเป็นเพศชาย 100 คน เพศหญิง 100 คน รวมทั้งหมด 200 คน คัดตามคุณสมบัติและสัดส่วนข้อมูลที่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งการให้ข้อมูลครบถ้วน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านสื่อใหม่และด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 6 ท่าน โดยการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการวิจัยเพื่อวัดระดับการรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร 6 ประเด็นหลักคือ คือ 1) ด้านการเปิดรับสื่อใหม่ 2) ด้านแรงจูงใจในการเปิดรับสื่อใหม่ 3) ด้านพฤติกรรมการใช้สื่อ 4) ด้านพฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ 5) ด้านการรู้เท่าทันสื่อใหม่ 6) ด้านพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่ มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี เพื่อใช้เป็นแบบวัดการเปิดรับสื่อใหม่ แรงจูงใจ พฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ แบบวัดความรู้เท่าทันสื่อใหม่ และแบบวัดด้านพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่
2. นิยามความหมายเฉพาะของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์
3. สร้างแบบทดสอบพฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ การรู้เท่าทันสื่อใหม่ และพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่
4. สร้างแบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านสื่อใหม่และด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 6 ท่าน
5. ทดสอบเครื่องมือวิจัยในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร โดยคัดกลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 นำไปใช้ในกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 อายุระหว่าง 11-15 ปี เขตกรุงเทพมหานคร เพื่อตอบแบบสอบถามและทดสอบวิธีคิดตามแบบโยนิโสมนสิการ
6. ดำเนินการแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ในช่วงเดือนเมษายน – กรกฎาคม พ.ศ.2560

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เขตกรุงเทพมหานคร มี 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา และรายได้

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านพฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ของนักเรียน แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการเปิดรับสื่อใหม่ 2) ด้านแรงจูงใจในการเปิดรับสื่อใหม่ 3) ด้านพฤติกรรมการแชร์ข้อมูลต่างๆ ผ่านสื่อใหม่ที่แชร์มากที่สุด 4) ด้านพฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ และพฤติกรรมเชิงลบ

ตอนที่ 3 ด้านการรู้เท่าทันสื่อ 16 ข้อ และปัจจัยเชิงลบ 6 ข้อ

ตอนที่ 4 แบบสอบถามพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อใหม่ ใช้ 4 วิธีคิด ได้แก่ 1) คิดหาเหตุผล 2) คิดแยกแยะ 3) คิดข้อดี ข้อเสีย วิธีแก้ไข 4) คิดเร้ากุศล คิดดีงาม โดยใช้แบบทดสอบ 4 เรื่อง

2. แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

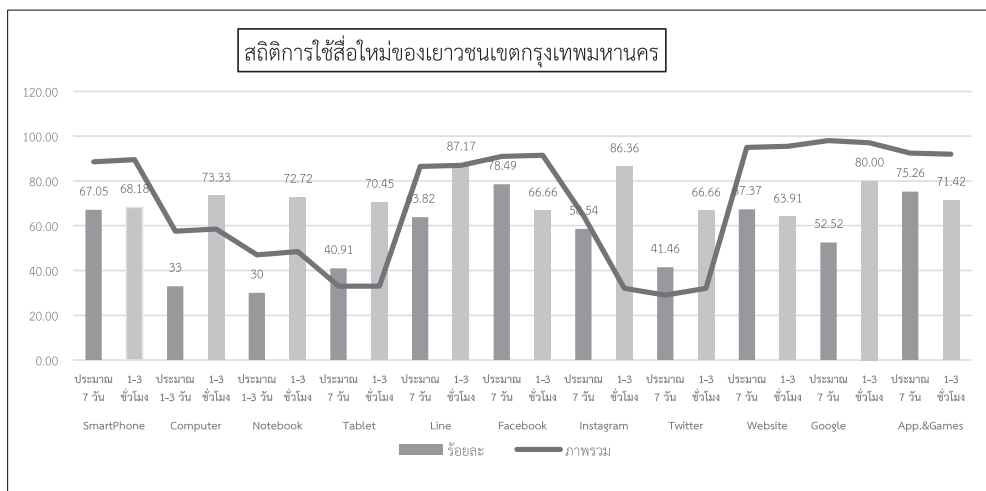
การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานหรือผสมวิธี ทั้งเชิงปริมาณทั้งเชิงคุณภาพโดยเชิงปริมาณใช้สถิติพื้นฐาน คือ การหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation: SD) แทน เพื่อนำไปวิเคราะห์ เปรียบเทียบและสรุปผล การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และจัดเรียงข้อมูล เป็นกลุ่ม ประเภท ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เปรียบเทียบเนื้อหาความแตกต่างและความสอดคล้อง และสรุป อภิปรายผล ในลักษณะพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

1. พฤติกรรมการบริโภคสื่อใหม่ในสังคมของเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า ด้านเปิดรับสื่อใหม่คือ โทรศัพท์มือถือ, แท็บเล็ต, คอมพิวเตอร์, โน้ตบุ๊ก พบว่าส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์มือถือ (ร้อยละ 88.50) คอมพิวเตอร์ (ร้อยละ 57.50) โน้ตบุ๊ก (ร้อยละ 47) แท็บเล็ต (ร้อยละ 33) เฉลี่ยใช้โทรศัพท์ทุกวัน ส่วนอุปกรณ์อื่นใช้โดยเฉลี่ย 1-3 วันต่อสัปดาห์ และใช้เฉลี่ย 1-3 ชั่วโมงต่อวัน ส่วนการใช้สื่อใหม่ประเภท Google Search (ร้อยละ 98) website (ร้อยละ 95) Facebook (ร้อยละ 91) แอปพลิเคชันเกมและเกมออนไลน์ (ร้อยละ 92.50) Line (ร้อยละ 86.50) Instagram (ร้อยละ 64.50) Twitter (ร้อยละ 29) สรุปโดยเฉลี่ย 1-3 วันต่อสัปดาห์และ ใช้มากที่สุด 1-3 ชั่วโมงต่อวัน ตามภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1: สถิติการใช้สื่อใหม่ของเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร

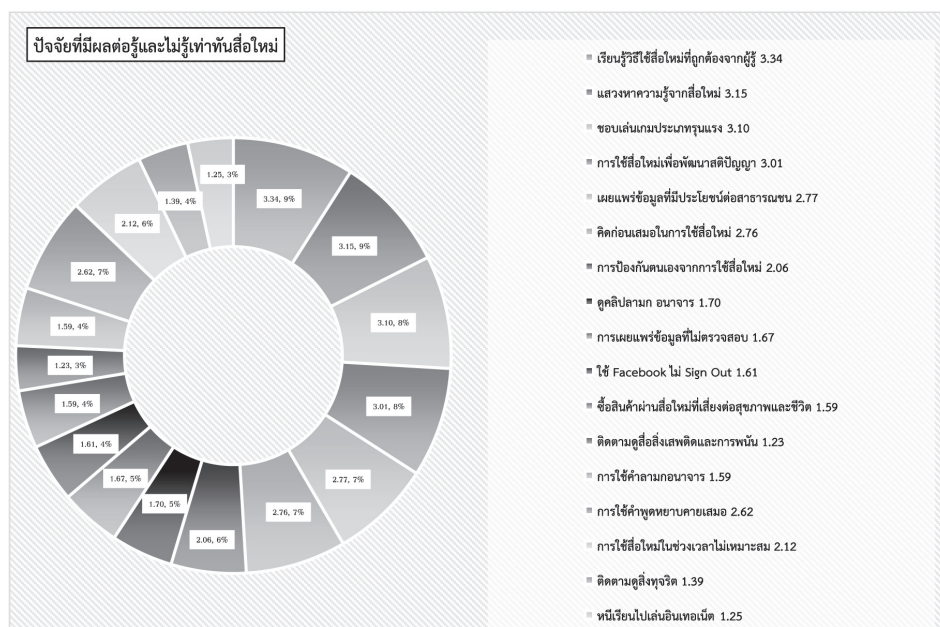
จากภาพที่ 1 สามารถอธิบายได้ว่า จากด้านแรงจูงใจการใช้สื่อใหม่ของเยาวชน พบว่า เยาวชนมีแรงจูงใจ ในระดับมาก ได้แก่ Facebook Line Instagram Twitter ($\bar{X} = 4.49$) ต้องการใช้สื่อใหม่เพื่อสื่อสารกับเพื่อน ($\bar{X} = 4.20$) ต้องการใช้สื่อใหม่ในยามว่าง ($\bar{X} = 4.09$) ต้องการความสุข ความบันเทิง ($\bar{X} = 3.93$) ความต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและเหตุการณ์ในสังคม ($\bar{X} = 3.92$) ส่วนแรงจูงใจในระดับปานกลาง ได้แก่ ต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม ($\bar{X} = 3.27$) ต้องการติดตามบุคคลและเหตุการณ์ผ่านสื่อใหม่ ($\bar{X} = 2.82$) แสดงว่า ส่วนใหญ่ต้องการติดต่อสื่อสารและความบันเทิง มากกว่าข่าวสาร ข้อมูล บุคคลและสังคม

ด้านพฤติกรรมเชิงลบของเยาวชน พบว่า อยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ใช้เฟซบุ๊กหรือไลน์คุยกันในห้องเรียน ($\bar{X} = 2.12$) ใช้คำลามก อนาคต สื่อทางเพศที่ไม่เหมาะสม ($\bar{X} = 1.59$) ติดตามสื่อใหม่ไม่เหมาะสม เช่น ดูวิธีชอโมยผ่านสื่อใหม่ ($\bar{X} = 1.39$) แอบหนีเรียนเพื่อเล่นเกมหรือแอบใช้สื่อใหม่ ($\bar{X} = 1.25$) และใช้สื่อใหม่เพื่อดูวิธีเสฟสิ่งเสฟติด ($\bar{X} = 1.23$)

ผลการรู้เท่าทันสื่อใหม่ของเยาวชนโดยภาพรวมทั้งหมด อยู่ในระดับปานกลาง ระดับการรู้เท่าทันสื่อใหม่ พบว่า การเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตผู้อื่น ($\bar{X} = 2.78$) ใช้โทรศัพท์โดยมีผู้ปกครองคอยดูแล ($\bar{X} = 2.77$) คิดก่อนเสมอในการใช้สื่อใหม่เพื่อไม่ให้ทำร้ายผู้อื่น ($\bar{X} = 2.76$) สามารถสร้างสื่อเพื่อการเผยแพร่ผ่านสื่อใหม่ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ ($\bar{X} = 2.47$) ป้องกันตนเองจากบุคคลในสื่อใหม่ที่อาจก่ออันตราย ($\bar{X} = 2.06$) ติดตามคลิปลามกในสื่อออนไลน์ ($\bar{X} = 1.70$) เผยแพร่ข้อมูลที่ยังไม่ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริง ($\bar{X} = 1.67$) ระวังการระวังในการใช้สื่อใหม่ เช่น ออกจากระบบ (Sign Out) ($\bar{X} = 1.61$) ซื้อสินค้าผ่านสื่อใหม่ เช่น ยาลดความอ้วนเพื่อใช้เอง ($\bar{X} = 1.59$)

ผลด้านพฤติกรรมเชิงลบที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อใหม่ พบว่า มากที่สุดคือ เคยปล่อยข่าวลือในสื่อใหม่ (ร้อยละ 43) เคยโพสต์ข้อความแกล้งเพื่อน (ร้อยละ 40.50) เคยใช้ความรุนแรงกับเพื่อนเลียนแบบจากเกม (ร้อยละ 36.50) เคยเข้าถึงคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นหรือทำข้อมูลเสียหาย (ร้อยละ 30.50) เคยใส่ร้ายเพื่อนหรือทำให้้อาย (ร้อยละ 26.50)

สรุปผลข้างต้นแสดงให้เห็นปัจจัยที่ดีและไม่ดีที่มีผลต่อความรู้และไม่รู้เท่าทันสื่อใหม่ มากที่สุดได้แก่ เรียนรู้วิธีใช้สื่อใหม่ที่ถูกต้องจากผู้รู้ ($\bar{X} = 3.34$) แสวงหาความรู้จากสื่อใหม่ ($\bar{X} = 3.15$) เป็นต้น ส่วนด้านไม่ดี มากที่สุด ได้แก่ ติดตามดูลิขสิทธิ์ลามกอนาจาร ($\bar{X} = 1.70$) การเผยแพร่ข้อมูลโดยไม่ได้ตรวจสอบ ($\bar{X} = 1.67$) ตามภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2: แสดงปัจจัยที่มีผลต่อการรู้และไม่รู้เท่าทันสื่อใหม่

2. แนวคิด ทฤษฎีการรู้เท่าทันสื่อใหม่และการประยุกต์ใช้วิธีคิดตามหลักโยนิโส-มนสิการในฐานะเป็นพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่สำหรับเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร

ผลทดสอบวิธีคิดเหตุผล วิธีคิดคุณโทษทางออก วิธีคิดแยกแยะและวิธีคิดเร้ากุศล พบว่า

วิธีคิดสืบสาวหาเหตุผล: เยาวชนมีความคิดเชิงปัญญาคือ เข้าใจหาสาเหตุของปัญหาการใช้สื่อใหม่ เช่น ปัญหาครอบครัว การติดเพื่อนและชวนกันไปเล่นสื่อใหม่บ่อยครั้งจนเสเพลติด เข้าใจปัญหาความรู้สึกหมกมุ่นในการใช้ (ความหลงหรือโมหะ) ทำให้ขาดสติ จึงเพลอ เพลิน ไม่มีความรู้สึกตัวและไม่สามารถควบคุมตนเองได้

วิธีคิดแบบคุณ โทษะ: เยาวชนมีความคิดเชิงปัญญา มากที่สุด คือ เห็นโทษจากการใช้สื่อใหม่ เช่น ใช้สื่อใหม่ที่ไม่เหมาะสม ติดสื่อบ่อย ติดแชท ติดเกม ติดเน็ตไอดอล รองลงมา คือ เข้าใจคิดหาทางออก เช่น ใช้ถูกเวลา ถูกสถานที่และใช้อย่างเหมาะสม

วิธีคิดเร้ากุศล: เยาวชนมีวิธีคิดเชิงเร้ากุศล คือ มีสติในการใช้สื่อใหม่ มีปัญญาคิดไตร่ตรอง ไม่เชื่อง่าย รับสื่อที่ดีงาม คือพิจารณาว่า สื่อใหม่ที่ใช้แล้วก่อให้เกิดธรรม คือ ความดีหรือไม่ ถ้าดี ควรใช้ ถ้าไม่ดี ไม่ควรใช้เยาวชนมีความคิดเชิงคุณธรรม เช่น เข้าใจเรื่องความซื่อสัตย์ คือแสดงความซื่อตรงในการตนเองและการทำงาน เรื่องพยาบาล คือ ความเปื้อนเปื้อนคนอื่นให้เดือนร้อนเมื่อใช้สื่อใหม่เข้าใจ และเรื่องศีลข้อที่ 4 เช่น การใช้คำพูดโกหก หยาดคาย เมื่อใช้สื่อใหม่

วิธีคิดแยกแยะส่วนประกอบ: เยาวชนมีวิธีคิดแยกส่วนต่างๆ จากส่วนย่อยไปจนถึงส่วนรวมทั้งหมด แยกแยะส่วนต่างๆ จนเข้าใจสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

ดังนั้น การประยุกต์ใช้วิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการในฐานะเป็นพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่ สำหรับเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร ในมุมมองของผู้เชี่ยวชาญ เห็นว่า ปัญหาการใช้สื่อใหม่อย่างไม่รู้เท่าทัน ของเยาวชนไทย เกิดขึ้นเพราะเยาวชนสั่งสมประสบการณ์และเรียนรู้สื่อใหม่แบบไม่รู้ตัวหรือขาดภูมิคุ้มกัน ตนเอง พื้นฐานการพัฒนาสติปัญญา ที่จะพัฒนาเยาวชนให้รู้ทันสื่อใหม่ อาศัยปัจจัย 4 ด้าน คือ การฟัง คิด ถม เขียน เพราะเยาวชนที่ใช้สื่อใหม่ จำเป็นต้องมีทักษะการฟัง คิด ถม เขียนเป็น และมีวิธีคิดรอบคอบ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี การสร้างกลยุธยมาตร และการส่งเสริมวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ การป้องกันสื่อไม่ดีและการเรียนรู้ที่ดี เป็นปัจจัยส่งเสริมความรู้และปฏิบัติตนตามพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่

3. พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่สำหรับเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร

การเลือกใช้วิธีคิดทั้ง 4 แบบ เพราะเป็นวิธีคิดที่ครอบคลุมวิธีคิดทั้งหมด และเป็นพื้นฐานที่ส่งผลดี ในส่วนของปัญญา คือ แนวคิดเชิงเหตุผล และจิตใจ คือ คุณธรรมหรือกุศล ทั้งนี้ต้องอาศัยปัจจัย 4 ด้าน คือ การฟัง คิด ถม เขียน ควบคู่กับการมีกลยุธยมาตรและการสร้างวิธีคิดเพื่อรู้เท่าทันการใช้สื่อใหม่ดังกล่าว

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ได้พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่ที่เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับเยาวชน โดยวิธีคิด 4 แบบ ส่งผลดีต่อการรู้เท่าทันของเยาวชน ดังนี้

วิธีคิดสืบสาวหาเหตุผล เป็นวิธีคิดที่ช่วยหาเหตุและเชื่อมโยงไปหาผล ทำให้เยาวชนเข้าใจสาเหตุ ของปัญหาการใช้สื่อใหม่ เช่น ปัญหาครอบครั้ว เพราะเยาวชนเห็นว่า ผู้ปกครองไม่สนใจดูแล และไม่ทำตัวเป็น แบบอย่าง อยากมีโลกส่วนตัว หรือการใช้สื่อใหม่โดยขาดสติหรือเพลิดเพลินในการใช้เกินไปจนควบคุมตนเอง ไม่ได้

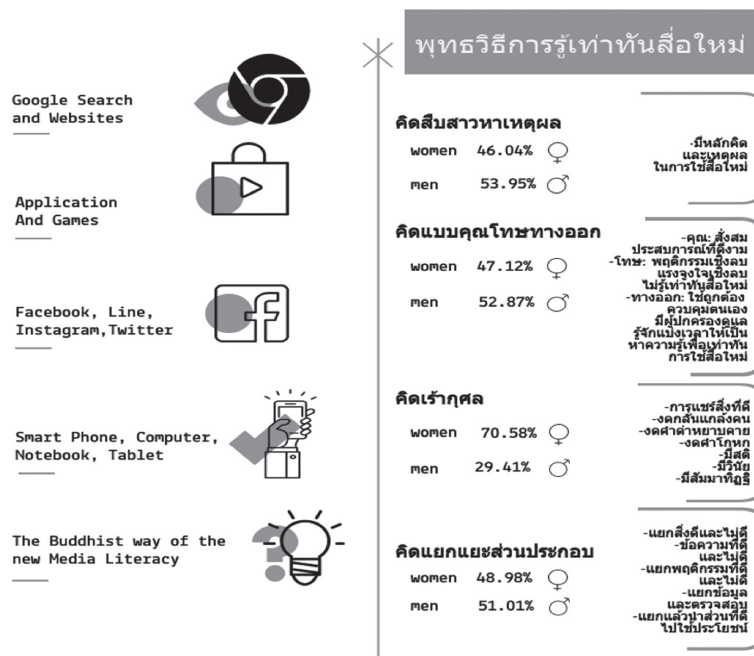
วิธีคิดแบบคุณ โทษะ ทางออก เป็นวิธีคิดที่ค้นหาความจริงของสื่อใหม่อย่างรอบด้านทั้งด้านดี ไม่ดี และวิธีแก้ไข ได้แก่ 1) เห็นคุณค่าสื่อใหม่ เช่น การใช้สื่อใหม่เป็นประตูสู่แหล่งเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ที่ ดีงาม 2) เห็นภัยจากสื่อใหม่ที่มีผลต่อการไม่รู้เท่าทันสื่อใหม่ เช่น การใช้คำพูดหยาดคายเสมอ ดุลิปลามก อนาคต ติดตามดูลิงทวิต เป็นต้น 3) คิดหาวิธีใช้สื่อใหม่อย่างถูกต้องและเหมาะสม เช่น ฝึกควบคุมตนเอง แบ่งเวลาให้เป็นและพัฒนาตนเอง

วิธีคิดเร้ากุศล เป็นวิธีคิดเชิงคุณธรรม จริยธรรม ที่สำคัญต่อการใช้สื่อใหม่ ทำให้เยาวชนมีความคิดดี เช่น เลือกเสพสื่อที่ดี มีสติในขณะใช้สื่อใหม่ คิดใคร่ครวญก่อนโดยเตือนตนให้ใช้ในทางที่ดี พิจารณาการใช้ อย่างถูกวิธี รอบคอบและไม่เชื่อทันที คิดก่อนว่า จะไม่มุ่งทำร้ายใคร รู้จักสร้างคุณธรรม เช่น วินัยในตนเอง ความซื่อสัตย์ มีสัมมาทิฐิ ไม่พยายาบทคือไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน และมีศีลข้อที่ 4 เช่น ไม่ใช้คำพูดโกหก, พยาบาท, ส่อเสียด, ยุแหย่, เพ้อเจ้อ

วิธีคิดแยกแยะส่วนประกอบ เป็นวิธีคิดแยกแยะในประเด็นต่างๆ คือ แยกแยะสื่อใหม่ที่ดีและไม่ดี แยกแยะข้อความที่ดีและไม่ดี แยกแยะสิ่งส่งผลดีและไม่ดี แยกแยะพฤติกรรมที่ดีและไม่ดี แยกแยะข้อมูล และตรวจสอบ แยกแยะการใช้สื่อใหม่ในทางกุศลว่า ควรทำหรือไม่ควรทำ หรือ ไม่เชื่อถื่อง่าย ควรหาข้อมูล และพิจารณาให้ดีกว่า

ดังนั้น การประยุกต์ใช้วิธีคิด 4 แบบ ควรดำเนินการไปอย่างบูรณาการอาศัยกัน เช่น สภาพแวดล้อม ตนเอง สังคม ครอบครัว โดยมีหลักการ คือ สร้างกัลยาณมิตร เช่น เพื่อนดี ครูดี พ่อแม่ที่ดี ครอบครัวดี เป็นต้นแบบและส่งเสริมให้เด็กมีโยนิโสมนสิการ โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการคิดเชิงเหตุผลต่อ การใช้สื่อใหม่ จะทำให้เยาวชนรู้จักใช้แนวคิดเชิงเหตุผล รวมทั้งมีการฝึกสอนและฝึกหัดอบรมเยาวชน เพื่อสร้างการรู้เท่าทันสื่อใหม่ ด้วยหลักคิด 4 วิธี จะช่วยให้รู้จักเข้าถึงสื่อใหม่ที่ดี รู้จักใช้แนวคิดเชิงเหตุผลและมีคุณธรรม ตามรูปแบบภาพพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่ ตามภาพที่ 3 ดังนี้

พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่สำหรับเยาวชน

ภาพที่ 3: แสดงรูปแบบพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่สำหรับเยาวชนไทย

อภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า เยาวชนในช่วงอายุ 11-15 ปี ใช้ Google Search มากที่สุด (ร้อยละ 98) ใช้เฉลี่ยทุกวันๆ ละ 1-3 ชั่วโมง (ร้อยละ 97) สื่อใหม่ ประเภท Application And Games ใช้มากที่สุด (ร้อยละ 92.50) ใช้เฉลี่ยทุกวันๆ ละ 1-3 ชั่วโมง (ร้อยละ 92) สื่อใหม่ เช่น Facebook มีใช้มากที่สุด รองลงมาคือ Line สอดคล้องกับสถิติการใช้สื่อใหม่จากข้อมูลสำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2559 พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อกิจกรรมต่างๆ ผ่านสื่อใหม่ประเภท Social Network (Facebook, Twitter, Google Plus, LINE, Instagram (National Statistical Office, 2016) และสาเหตุที่ทำให้เยาวชนมีแรงจูงใจต่อการใช้สื่อใหม่ มากที่สุดคือ ชื่นชอบสื่อใหม่เพราะใช้เพื่อสร้างสังคมกับเพื่อน รองลงมาคือ เพื่อติดต่อสื่อสาร ความบันเทิง รับรู้ข้อมูลข่าวสาร การยอมรับทางสังคม และติดตามบุคคล

ด้านความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการใช้สื่อใหม่และการนิยมในการแชร์ข้อมูล มีปัจจัยเกี่ยวข้องกัน ปัจจัยด้านแรงจูงใจในหลายประเด็น เช่น ความต้องการการใช้สื่อ เพราะใช้เพื่อความสัมพันธ์แบบคู่รัก การแชทกับคนแปลกเพราะต้องการหาเพื่อนใหม่ การสื่อสารกับครูหรือเพื่อนเพื่อการศึกษา การใช้สื่อใหม่เพื่อความบันเทิง เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ของแรงจูงใจ พฤติกรรมการใช้สื่อ และการแชร์ข้อมูลมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยคือ เพื่อน สังคมและสิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อการใช้สื่อใหม่ของเยาวชน สอดคล้องกับปัจจัยด้านกลุ่มเพื่อนที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางสังคม ตามที่ศิริวรรณ เสรีรัตน์ กล่าวถึงอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้สื่อของวัยรุ่น เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่มีความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมากที่สุด เมื่อมีปัญหาจะปรึกษาเพื่อนเป็นอันดับแรก นอกจากนี้ วัยรุ่นต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากเพื่อนในกลุ่มที่สังกัดอยู่ วัยรุ่นจะพยายามแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ทำตัวให้สอดคล้องกับคนในกลุ่ม (National Statistical Office, 2016)

จากวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การรู้เท่าทันสื่อใหม่ของเยาวชน อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากปัจจัยของการเรียนรู้และพฤติกรรมของการใช้สื่อใหม่ ซึ่งมีลักษณะเชิงบวก ได้แก่ การใช้สื่อใหม่เพื่อพัฒนาสติปัญญา เผยแพร่ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อสาธารณชน คิดก่อนเสมอในการใช้สื่อใหม่ นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องการใช้โทรศัพท์อย่างเหมาะสม โดยพิจารณาการเปรียบเทียบ การได้เรียนรู้หรือคำแนะนำในการใช้สื่อใหม่จากครูหรือผู้ปกครอง การติดตามและหาความรู้เกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยี การนำข้อมูลต่างๆ ไปเผยแพร่ต่อผ่านสื่อใหม่ การคำนึงถึงเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตผู้อื่น และปัจจัยด้านพฤติกรรมเชิงลบ ที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อใหม่ ซึ่งอาจให้เกิดความเสี่ยง เช่น โพสต์ข้อความเพื่อกลั่นแกล้งเพื่อน ใช้ความรุนแรงกับเพื่อน หรือเคยถูกคนแปลกหน้าชักชวนให้ขายบริการทางเพศ เป็นต้น สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องผลกระทบจากสื่อใหม่ มีอิทธิพลอย่างรุนแรงต่อกระบวนการเรียนรู้ ความคิดเห็น ทักษะคิด การพัฒนาทางบุคลิกภาพและค่านิยมทางวัฒนธรรมของเยาวชน มีทั้งด้านที่เป็นคุณและโทษ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ในสังคม เช่น การพนันออนไลน์ ดังผลการวิจัยที่พบว่า หากผู้เล่นการพนันมีช่วงอายุที่น้อยลง อาจส่งผลกระทบและทำให้

เกิดปัญหาต่อสังคมในวงกว้าง เช่น ปัญหายาเสพติด การคอร์รัปชันในหน้าที่การงาน หรือ การลักเล็กขโมยน้อย (Phornprapa, 2017) เพราะว่ากระบวนการต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี รูปแบบ และวิธีการต่างๆ ในการชักชวน หรือ ชักชวน (Preedakorn, 2016) นอกจากนี้การถูกล่อลวงจาก Social Media การเลียนแบบ (ที่ไม่เหมาะสม) เสี่ยงการเรียนรู้ การติดเกมและการท้องก่อนวัย เนื่องจากมีทัศนคติและพฤติกรรมเบี่ยงเบน มีค่านิยมแบบบริโภคนิยม และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร (Thitinan, 2013) เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการไม่รู้เท่าทันสื่อของเยาวชน

จากวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผลการทดสอบเยาวชนทำให้ได้แนวคิดที่เป็นประโยชน์ในการใช้สื่อใหม่ คือ การใช้วิธีคิด 4 แบบ ประกอบไปด้วย วิธีความคิดแบบคุณ โทษ ทางออก/คิดหาเหตุผล/คิดแยกแยะ ส่วนประกอบต่างๆ และ การคิดเร้ากุศล คือ การใช้สื่อที่เสพออย่างมีสติ ในขณะที่ใช้ ไม่คิดทำร้ายใคร และสร้างวิธีคิดดีซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้เท่าทันสื่อใหม่ตามแบบพุทธวิธี ด้วยการสร้างการเรียนรู้และสั่งสมสิ่งที่ดี สร้างภูมิคุ้มกันและการควบคุมตนเอง การสร้างสติ สมาธิภูมิ และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยหลักการ คือ สร้างกัลยาณมิตรเป็นแบบและส่งเสริมให้เด็กมีโยนิโสมนสิการ ทำให้รู้จักใช้แนวคิดเชิงเหตุผลและมีคุณธรรม สอดคล้องกับแนวคิดการฝึกฝนวิธีคิดเป็นทักษะที่จะช่วยพัฒนากระบวนการคิดที่จะนำไปสู่ปัญญาที่แท้จริง คือ 1) ทักษะด้านการคิดอย่าง มีวิจารณญาณ (Critical Thinking Skills) เช่น การคิดวิเคราะห์ การประเมินคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม และการพิจารณาถึงประโยชน์และโทษ 2) ทักษะด้านการไตร่ตรองสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ หรือโยนิโสมนสิการ (Critical Reflection Skills) หมายถึง การใช้ความคิดพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลอย่างรอบคอบถี่ถ้วน ตามวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ทั้ง 10 วิธีคือ การคิดจากเหตุไปหาผล การคิดจากผลไปหาเหตุ การคิดแบบเห็นความสัมพันธ์ต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ การคิดเน้นเฉพาะจุด การคิดเห็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้เจริญ การคิดเห็นองค์ประกอบที่ทำให้เสื่อม การคิดเห็นสิ่งที่มาตัดขาด ให้ดับ การคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ การคิดแบบองค์รวม การคิดแบบอะไรเป็นไปได้และอะไรเป็นไปไม่ได้ สรุปย่อเป็น 4 วิธีคิดว่า “คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล คิดเร้ากุศล” (Nonthasruang, 2015)

สรุป

การพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพตามแบบพุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่ ด้วยการสร้างการเรียนรู้และสั่งสมสิ่งที่ดี สร้างภูมิคุ้มกันและการควบคุมตนเอง การสร้างสติ สมาธิภูมิ และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยหลักการ คือ สร้างกัลยาณมิตรเป็นแบบและส่งเสริมให้เด็กมีโยนิโสมนสิการ ทำให้เด็กรู้จักใช้แนวคิดเชิงเหตุผลและมีคุณธรรม ดังนั้น การใช้พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อใหม่ด้วยวิธีคิด 4 ด้าน จึงส่งผลต่อการพัฒนาเยาวชน ได้แก่ 1) การส่งผลต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของสาเหตุกับผลของการใช้สื่อใหม่ 2) สามารถรู้เท่าทัน สามารถแยกแยะสื่อใหม่ที่ดีและไม่ดี แยกแยะข้อมูลที่ดีและไม่ดี 3) การมองสื่อทั้งหลายตามความเป็นจริง 4) วิธีคิดเร้ากุศล เป็นวิธีที่เร้าพลังจิตใจให้เกิดคุณความดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการเปิดรับสื่อใหม่ ปัจจัยด้านพฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ ปัจจัยด้านการรู้เท่าทันสื่อใหม่ มีอิทธิพลต่อการใช้สื่อใหม่ของเด็กชั้นมัธยมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน คือ ผู้ปกครอง/สมาชิกในครอบครัว คณะผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน พระสงฆ์ที่เข้าไปอบรมให้ความรู้ ควรให้ความสำคัญและส่งเสริมให้เด็กมีการรู้เท่าทันสื่อ เกิดความสามารถในการควบคุมตนและมีพฤติกรรมดี

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

- 1) ปัจจัยของสื่อใหม่ที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมความรุนแรงของเด็กและเยาวชน
- 2) พฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ตามรูปแบบพุทธวิธีการรู้เท่าทัน โดยทดสอบการใช้สื่อใหม่ควบคู่ไปกับพัฒนาเด็กให้มีความรู้และทักษะการป้องกันภัยจากสื่อใหม่

References

- Kant Ch. (2014). *The impact of media consumption on children 4th Conference*, May 9, 2014. Panyapiwat Institute of Management, Faculty of Communication Arts.
- Ministry of Information and Communication Technology. (2016). *Thailand Internet User Profile 2016*. Bangkok, Thailand: Electronic Transactions Development Agency (Public Organization).
- Ministry of Information and Communication Technology. (2015). *E-Commerce-Survey-2015*. The Office of Electronic Transaction Development (Public Organization).
- National Statistical Office. (2016). *Survey on the use of information and communication technology in households in 2016*. Bangkok: Ministry of Information and Communication Technology.
- Nonthasruang Kleebung. (2015). *Teaching and Learning Approach for Wisdom Develop*. National Institute for Child and Family Development, Mahidol University.
- P.A. Payutto. (2001). *The Holistic development of Thai children*. Thailand: The Longitudinal Research Project in Thai Children.
- P.A. Payutto. (2010). *ICT advances. People need to develop wisdom and discipline*. Faculty of Information and Communication Technology Mahidol University.
- Thai Health Promotion Foundation. (2014). *Young People's Dialogue on the Use of New Media in the Region*, June 24, 2014. Association for Radio and Media for Children and Youth.
- Thitinan B. (2013). *New Media, Socialization and the Construction of Social Values of Thai Youth*. Bangkok: Dhurakij Pundit University.